
Ronde 2

Liza Graumans (a) & Wilma van der Westen (b)

(a) ROC, Rijn IJssel

(b) Wilma van der Westen Tekst Taal Taalbeleid

Contact: l.graumans@rijnijsel.nl

taalbeleidhogeronderwijs@gmail.com

Opleidings- en beroepsspecifiek taalbeleid vanuit een meertalig perspectief: de weg erheen, het format en het resultaat

1. Inleiding

Twee studie jaren lang (van september 2022 tot juli 2024) draaiden we een pilot bij twee opleidingen Veiligheid (hierna: VEI), respectievelijk mbo-2- en mbo-3¹. Het team VEI vroeg begin 2022 begeleiding bij het ontwikkelen van een eigen taalbeleid. Omdat we net gestart waren met de ontwikkeling van een instellingsbreed taalbeleid aan ROC² Rijn IJssel, nadrukkelijk vanuit een meertalig perspectief, hebben we deze begeleidingsvraag in de vorm van een pilot ondergebracht onder deze paraplu (van der Westen & Graumans 2023). De pilot had een tweeledig doel:

1. het vormgeven en implementeren van het taalbeleid van de opleidingen VEI;
2. de ontwikkeling van een werkbaar format dat andere opleidingen kunnen inzetten om te komen tot hun taalbeleid.

In de pilot hebben we taalbeleid opgevat als werken aan een continue onderwijsverandering, met de focus op de taalontwikkeling van studenten. Als resultaat van de tweejarige pilot ligt er nu een bruikbaar model en een (voorbeeld)taalbeleid dat beproefd gedragen wordt door het team, ook al is het pas aan het eind van de twee jaren op papier gezet. Dat laatste doordat we in de pilot een omgekeerde weg hebben bewandeld: we hebben ingezet op onderwijsverandering en de fasen van vormgeving en implementatie laten samenvallen. Het taalbeleid is nu vastgesteld door het team en stevig geborgd in de onderwijsontwikkeling en kwaliteitszorg van de opleiding. Implementatie hoeft niet meer. Het taalbeleid wordt al grotendeels uitgevoerd. Omdat werken aan taalbeleid een proces is van continue onderwijsinnovatie (het is nooit af) zijn de ontwikkelpunten voor komend jaar al vastgesteld.

In deze tekst presenteren we de weg erheen, het format en het eindresultaat.

2. De weg erheen

2.1 De start

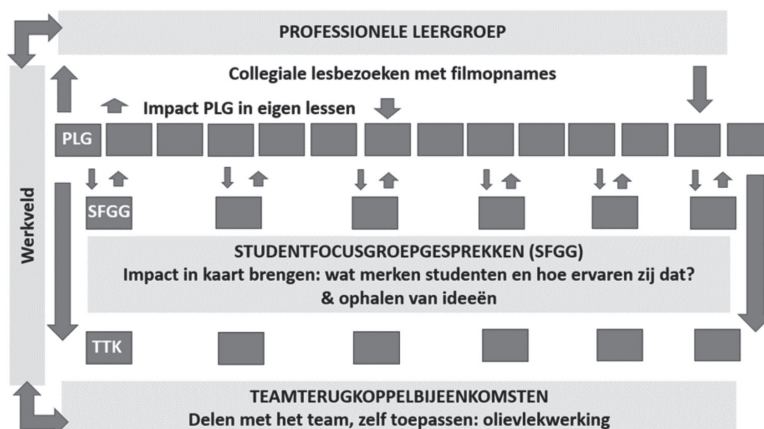
Begin 2022 stelde het docententeam VEI de aandachtspunten vast voor de opleiding: een flinke uitval, een toegenomen aantal nieuwkomers, ontevredenheid van studenten over de taallessen en een kloof tussen de taalvaardigheid van studenten en de taligheid van de opleiding. Deze punten hadden één ding met elkaar gemeen: de taalvaardigheid van de studenten speelt een belangrijke rol. De vraag van het team luidde: “hoe pakken we dit nu aan?”

Een studiedag over ‘taal en leren’ met Wilma van der Westen fungeerde als kick-off. Deze studiedag heeft het taalbewustzijn van de docenten en de urgentie voor taalbeleid aangewakkerd. Als vervolg hierop is een traject uitgezet voor de ontwikkeling van een eigen taalbeleid. Uit het ontwikkelingsplan: “Het doel van het taalbeleid is dat de opleiding via aandacht voor taal in alle vakken studenten helpt bij het leren en bij de ontwikkeling van hun (beroeps)taalvaardigheid. Docenten weten wat de rol van taal is in hun vak en in het toekomstig beroep en kunnen daar pedagogisch-didactisch op inspelen. Het taalbeleid biedt het antwoord op de doelen m.b.t. taal zoals opgenomen in het Kwaliteitsdossier van de opleiding. Het opleidingsspecifieke taalbeleid past bij de beroepspraktijk én bij de onderwijsvisie van Rijn IJssel. De vormgeving en implementatie verloopt via een professionele leergroep (PLG), onderlinge lesbezoeken, teamterugkoppelmomenten en studentfocusgesprekken met externe begeleiding” (van der Westen 2022a).

2.2 Het format: lesbezoek en studentgesprekken als vliegwiel

Het format (of model) dat voor dit doel is opgezet (zie: Figuur 1), bleek goed te werken. De praktische insteek in de PLG-bijeenkomsten – inzetten op de volgende les(sen) – werkte goed. De elementen ‘lesbezoek’ en ‘studentfocusgesprekken’ bleken cruciaal voor het in beweging komen van de docenten, omdat ze werkten als vliegwiel. De lessen zelf veranderden door observatie en analyse van de lesbezoeken en lesopnames. Dat de studenten vervolgens de verandering opmerkten en waardeerden, motiveerde de docenten sterk, zoals we zowel in de PLG-bijeenkomsten als in de teamterugkoppelingen bemerkten. Door het team structureel te betrekken (samen werken, samen leren in de teamterugkoppelingen) ontstond een olievlekwerking. De link die gelegd is met het beroep en beroepenveld (en de focus op beroepstaalcompetenties) motiveerde docenten en studenten. Maar de belangrijkste conclusie is misschien wel dat taal iets is van het hele team.

5

Figuur 1 – Model om te komen tot opleidings specifiek taalbeleid (van der Westen & Graumans 2023).

2.3 In de PLG inzetten op onderwijsverandering

De bijeenkomsten van de PLG van vak- en taaldocenten, begeleiders beroepspraktijkvorming en de teamleider waren praktisch, en steeds met de focus op de volgende les(sen). De externe begeleiding had als taak om het proces van onderwijsverandering op gang te brengen en te houden, en om ervoor te zorgen dat het taalbeleid spoorde met de overkoepelende visie, missie en uitgangspunten. Waar nodig, hebben we een casusanalyse uitgevoerd en gewerkt aan een structurele oplossing of wijziging (een ander studieboek, contact met de bedrijfstakgroep over taal in de examens, aanpassingen in de intake, contact met het in het kader van het overkoepelende taalbeleid opgezette Kenniscentrum Nieuwkomers, enz.).

2.4 Olievlekwerking via teamterugkoppeling

De teamterugkoppelingen (vier tot zes keer per jaar) dienden voor verbreding naar het hele team. De PLG-leden presenteerden hun bevindingen en elke collega maakte hieruit een keuze om zelf toe te passen in hun lessen.

Het eerste jaar bleek een forse zoektocht naar een manier om de docenten anders te laten lesgeven en om de regie voor hun taalontwikkeling bij studenten te houden (van der Westen & Graumans 2023). Het dagelijkse gesprek ging vaak over taal in de lessen. In de loop van de tijd veranderde de manier waarop de docenten over studenten praat-ten. Van het enigszins geërgerde “ze doen het niet” naar “ze kunnen het (nog) niet” en vervolgens naar “hoe gaan we hen dat leren?”

Aan het begin van het tweede jaar stond het volledige team in de leerstand. Er kwamen twee nieuwe docenten in de PLG. We kwamen vaker maar korter bijeen (anderhalf uur per bijeenkomst) en konden goed de diepte in, hoewel we ook toen agendaproblemen hebben ervaren – lees: geen opkomst – en de weerbarstige praktijk waarin deze docen-ten hun werk doen, ons parten speelde. We moesten geregeld ons voorgenomen pro-gramma loslaten en ruimte maken voor de actuele lesproblematiek, waaruit overigens steeds weer een link zichtbaar werd met taal(vaardigheid).

Aan het eind van de pilot is het taalbeleid op papier gezet. Het concept is vervolgens verspreid onder het team, met een formulier om de mate van instemming te meten (zie: Figuur 2).

1. Voelt dit als jullie taalbeleid? Herken je dit taalbeleid vanuit de bijeenkomsten van de PLG en de teamterugkoppelingen voldoende als jullie taalbeleid?
2. Herken je jezelf ook voldoende in dit taalbeleid? Past dit taalbeleid bij jouw manier van lesgeven? M.a.w. is dit ook wat je nu doet en in de komende tijd gaat doen in jouw lessen?
[...]
3. Is er nog iets nodig om het tot jullie taalbeleid te maken? Wil je nog iets veranderen?
4. Wat mis je dat je nog graag aangevuld of toegevoegd ziet?

Figuur 2 – Enkele vragen uit het instemmingsformulier bij het concept opleidingsspecifieke taalbeleid van de opleidingen VEI van Rijn IJssel.

3. Het resultaat: de eerste opleiding van Rijn IJssel met een eigen taalbeleid

In juni 2024 overhandigden wij, als externe begeleiders en kartrekkers van de pilot, het taalbeleid in een feestelijke bijeenkomst aan het team VEI en is het taalbeleid vast-

gesteld. Er sprak trots maar ook relativering. Vanuit deze relativering kwamen vrijwel als vanzelf de ontwikkelpunten voor het komende studiejaar op tafel. De opleiding heeft als eerste van Rijn IJssel een gedragen en geborgd opleidings- en beroepsspecifiek taalbeleid. De samenvatting daarvan, het 10-puntentaalbeleidsplan dat tijdens de presentatie wordt uitgereikt, laat zien dat de eerste resultaten voornamelijk pedagogisch-didactisch van aard zijn: tijdens de lessen werken studenten nu actief aan de ontwikkeling van hun taalvaardigheid voor hun beroep.

De borging bestaat uit de verankering in de onderwijsontwikkeling en kwaliteitszorg, waardoor jaarlijks de opbrengsten worden benoemd en de ontwikkelpunten voor het volgende studiejaar worden vastgesteld.

4. De stip op de horizon voor juli 2025

Ook voor 2024-2025 staan stevige ontwikkelpunten op het programma: flankerende workshops leren studeren, vervolg woordenschatontwikkeling, leesvaardigheidsontwikkeling en leesstimulering, vakkundig en beroepsmatig redeneren, intensivering van beroepstaalvaardigheid (extra uur per week), de intensivering van taalontwikkelen lesgeven in mbo-2 en de rol van studentbegeleiding met betrekking tot de taalontwikkeling.

- Het globale programma ‘flankerend onderwijs taal- en studievaardigheid’ wordt uitgewerkt en uitgevoerd. Aan de hand hiervan worden de studenten in het begin van de studie ingewijd in ‘wat studeren inhoudt’. Dat gebeurt in de vorm van workshops, door de docent Nederlands gegeven, met een toepassing in de beroepsgerichte vaklessen.
- Het team laat de studenten lezen, lezen, lezen. Studenten krijgen ter voorbereiding op de les teksten om zich in te lezen over het onderwerp (voorkennis activeren én aanbrengen) en nieuwe woorden op te zoeken. Zeker voor nieuwkomers is dit essentieel.
- De docenten leren de studenten hoe ze teksten kunnen doorgronden (studerend lezen). Elke les krijgen de studenten minimaal één opdracht of vraag waarbij zij in tweetallen het antwoord of de oplossing uit de tekst kunnen halen. Om het ontwerpen van vragen/opdrachten goed in de vingers te krijgen, werken de docenten hierin samen. Voor een duurzaam effect bewaren en delen ze de goed werkende vragen of opdrachten, en de bijbehorende teksten. Zo ontstaat een lijst van goed werkende vragen en opdrachten.
- De docenten stimuleren de studenten om meer te lezen (bij de lesstof en over het beroep, non-fictie en fictie). Elke docent verwijst naar teksten en boeken om verder te lezen, en leest een fragmentje voor als ‘appetizer’ (het voorproefje). Docenten verwijzen ook naar films, filmpjes of podcasts om kennis op te doen en de bijbehorende taal te leren. De leeslijst met titels en ‘voorproefjes’ wordt komend studiejaar uitgebreid.

- De docenten spreken af hoe zij hun studenten willen stimuleren om met plezier te lezen: via voorlezen, vaste momenten om te lezen, de inzet van een boekenkar en/of de inrichting van een plek om rustig te lezen.
- De taaldocent en vakdocenten werken samen om vakgericht en beroepsgericht redeneren uit te zetten, via schema's die zowel mondeling als schriftelijk ingezet kunnen worden. De taaldocent introduceert het werken met argumenten en redeneerschema's en de vakdocenten hanteren dezelfde werkwijze in hun lessen.

Figuur 3 – Enkele ontwikkelpunten voor 2024-2025.

Twee zaken worden buiten het team opgepakt: instroomverbetering binnen Rijn IJssel en de (taligheid van de) beroepsexamens landelijk. Voor één ontwikkelpunt komen we terug: taalontwikkelen lesgeven in mbo-2 wordt opgepakt onder begeleiding van ons (Wilma en Liza), via lesbezoeken, interventies ontwerpen en uitproberen. Bij de mbo-3-variant krijgt taalontwikkelen lesgeven voldoende gestalte en zijn de lessen behoorlijk veranderd, maar in mbo-2 worstelen de docenten daar nog mee.

5. Tot slot

De pilot heeft een model gebracht dat andere opleidingen kunnen inzetten. De vorm die we hebben gekozen, heeft gewerkt. Omdat we daadwerkelijk een duurzaam veranderd onderwijs voorstonden, hebben we praktisch ingestoken. We hebben steeds ingezet op de volgende les(sen) om daarin de taalontwikkeling van studenten op gang te brengen én te houden. Dat heeft er inderdaad toe geleid dat de lessen zelf veranderden.

Referenties

- Van der Westen, W. (2017). "Naar een schrijfvaardige mbo-professional. Een schrijf-leerlijn en een train-the-trainers-bijeenkomst". In: A. Mottart & S. Vanhooren (red.). *Eenendertigste Conferentie Onderwijs Nederlands*. Gent: Skribis, p. 163-167.
- Van der Westen, W. (2019). "Denkkader voor een leerprocesgerichte schrijflijn ge-integreerd in een professionele bacheloropleiding". In: *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 37 (2/3), p. 98-120.
- Van der Westen, W. (2021). "Taalbeleid hoger onderwijs vanuit een meertalig perspectief: hoe ziet dat eruit?". In: A. Mottart & S. Vanhooren (red.). *Vijfendertigste Conferentie Onderwijs Nederlands*. Gent: Skribis, p. 124-131.
- Van der Westen, W. (2022a). Plan implementatie en vormgeving opleidingsspecifiek taalbeleid. [Werkdocument; niet gepubliceerd].

- Van der Westen, W. (2022b). “Bouwstenen voor een professionele schrijfleerlijn. – Beroepstaal in het hoger onderwijs, deel 2”. In: *Levende Talen Magazine*, 109 (6), p. 28-34.
- Van der Westen, W. & L. Graumans (2023). “Opleidingsspecifiek taalbeleid onder de paraplu van een taalbeleid vanuit een meertalig perspectief”. In: A. Mottart & S. Vanhooren (red.). *Zesendertigste Conferentie Onderwijs Nederlands*. Gent: Skribis, p. 147-154.
- Wierda-Boer, H., M. de Lange & F. de Vijlder (2020). ‘Verbindend vernieuwen. Hoe interne en externe samenwerking bijdraagt aan het verduurzamen van onderwijsinnovaties in het mbo’. Online raadpleegbaar op: <https://www.nro.nl/sites/nro/files/migrate/40.5.18500.002-eindrapport.pdf>.

Noten

- ¹ Beide mbo-opleidingen bieden, in tegenstelling tot beroepssecundair onderwijs (bso) in Vlaanderen, geen toelating tot het hoger onderwijs. Ter vergelijking: het bso-diploma wordt wel vergeleken met een havodiploma voor het algemeen vormende deel en een mbo-diploma niveau 3 voor het beroepsgerichte deel (zie: Nuffic)
- ² ROC = Regionaal Opleidingscentrum